

Position Paper

Impact energieprijzen op industrie en bedrijven

Dit position paper is geschreven als bijdrage aan het rondetafelgesprek over de gevolgen van de hoge energieprijzen voor de industrie en het bedrijfsleven met de vaste Kamercommissie voor Economische Zaken en Klimaat op 3 november 2022

DeNederlandscheBank

EUROSYSTEEM

DNB Position Paper - Impact energieprijzen op industrie en bedrijven

Op macroniveau lijken de gevolgen van de gestegen energiekosten voor het bedrijfsleven te overzien. Desondanks zijn er sectoren en bedrijven waarvoor dit niet geldt. De roep om steun is daarom begrijpelijk. Langdurige en brede steun voor bedrijven is echter geen structurele oplossing en is vanuit economisch perspectief onverstandig. Steunmaatregelen dragen het risico in zich dat de inflatiedruk verder toeneemt. Het energieaanbod zal op de korte termijn namelijk slechts beperkt kunnen toenemen. Ook kan steun de noodzakelijke verduurzaming vertragen. Veronderstellend dat energieprijzen nog lang hoog blijven, zouden daarnaast de kosten van brede steunpakketten voor de overheid fors zijn. Duurdere energie lijkt voorlopig de nieuwe realiteit en bedrijven zullen hun gedrag daarop moeten aanpassen. Daarom is het van belang dat steunmaatregelen zoals de Tegemoetkoming Energiekosten (TEK) een duidelijke exitstrategie hebben. Ten slotte is Europese coördinatie van steunbeleid wenselijk om het speelveld op de interne markt gelijk te houden.

Robuuste uitgangspositie van de economie

In 2021 herstelde de economie in hoog tempo van de coronacrisis en deze hoge groei heeft zich doorgezet in de eerste helft van 2022. De bbp-groei was de eerste twee kwartalen van 2022 respectievelijk 0,4% en 2,6% (k-o-k). Naar verwachting was de output gap in het tweede kwartaal ruim drie procent. Deze robuuste uitgangspositie zien we ook terug in een aantal economische kerncijfers: de bedrijfswinsten waren in de eerste helft van 2022 relatief hoog. Banken rapporteerden de afgelopen kwartalen een dalend aandeel van niet-presterende leningen. Het aantal faillissementen ligt de laatste maanden ongeveer 50% lager dan voor de coronacrisis. Tot slot is de spanning op de arbeidsmarkt opgelopen tot recordhoogte. Voor elke honderd werkzoekenden, stonden in het tweede kwartaal 143 vacatures open.

Door de dalende koopkracht, de aanhoudende onzekerheid en de neerwaarts bijgestelde groeiverwachtingen voor de wereldeconomie en het wereldwijd krappere monetaire beleid om de inflatie te beteugelen zijn de vooruitzichten minder rooskleurig. Het consumentenvertrouwen is tot recorddiepte gedaald en ook het producentenvertrouwen neemt af. Een kleine economische krimp is waarschijnlijk. Tegelijkertijd is enige afkoeling van de economie gewenst om de inflatie in bedwang te krijgen en om de spanning op de arbeidsmarkt te verminderen. De verwachting is dat de output gap nog steeds positief blijft.

Impact hogere energiekosten op macroniveau behapbaar

Afgelopen juli heeft DNB een [analyse](#) naar buiten gebracht waarin de gevolgen van de gestegen energiekosten voor Nederlandse vennootschappen in beeld worden gebracht. Uit deze analyse kwam naar voren dat als de eindverbruikersprijzen van gas en elektra met respectievelijk 440% en 130% stijgen ten opzichte van 2020 (het meest ernstige scenario uit onze analyse¹), de negatieve gevolgen voor de winstgevendheid op macroniveau behapbaar zijn. Het percentage verlieslatende bedrijven in onze studie stijgt van 22% naar 28% in dit geval. Ter vergelijking, ten tijde van de kredietcrisis in 2009 was 35% van de ondernemingen in een vergelijkbare dataset verlieslatend.

Desalniettemin wordt een aantal sectoren wel degelijk hard geraakt. Dit zijn met name de energie-intensieve sectoren, zoals de metaalindustrie, de chemische industrie en de papier- en kartonindustrie. Het percentage verlieslatende bedrijven kan daar volgens de DNB-analyse fors oplopen, tot boven de 50%. Hierbij dient opgemerkt te worden dat deze cijfers zeer waarschijnlijk een bovengrens vormen. Zo is aangenomen dat bedrijven de gestegen energiekosten niet kunnen doorberekenen en dat ze ook geen energiebesparende maatregelen treffen. CBS-cijfers laten echter zien dat de industrie haar gasverbruik de eerste helft van dit jaar met meer dan 30% wist te reduceren, terwijl het industriële productievolume gemiddeld gezien met bijna 10% toenam. Ook blijkt uit enquêtedata² dat slechts 3,4% van de industriële bedrijven kostenstijgingen geheel niet kan doorberekenen.

¹ In de eerste twee kwartalen lag de daadwerkelijke gemiddelde gasprijs ruim 50% onder de prijs in het veronderstelde ernstige scenario, terwijl de elektriciteitsprijs juist 20% hoger lag dan verondersteld. CBS-data over het derde en vierde kwartaal zijn nog niet beschikbaar, maar gezien de ontwikkeling van de groothandelsprijzen lijkt het scenario "nadelig" realistischer. In dat geval zou het aandeel verlieslatende bedrijven uitkomen op 26,7%.

² CBS, KVK, EIB, MKB-NL & VNO-NCW (2022). COEN Conjunctuurenquête Nederland. Extra vragen 3^e kwartaal 2022.

Verder is het belangrijk te beseffen dat verlieslatendheid niet altijd hoeft te leiden tot acute financiële problemen. Veel bedrijven hebben buffers³ om tijdelijke tegenslagen op te vangen, of zijn in staat financiering aan te trekken indien ze op de langere termijn wel levensvatbaar zijn.

Geen rationale voor brede steun aan bedrijfsleven

Op basis van de hierboven beschreven macro-analyse ziet DNB geen economische rationale voor brede en generieke steun. Dat gezegd zijnde, de analyse van DNB laat ook zien dat sommige sectoren wel hard worden geraakt. Met name energie-intensieve bedrijven zien de kosten stijgen. Gegeven de verwachting van veel experts dat de gasprijs nog geruime tijd relatief hoog zal blijven, zal een deel van deze bedrijven zonder aanpassing van productieprocessen niet langer winstgevend zijn. Overheidssteun voor niet-levensvatbare bedrijven is niet doelmatig en het beleid zou voor energie-intensieve bedrijven gericht moeten zijn gedragsverandering en het versnellen van de verduurzaming.

Daarnaast passen verhoogde overheidsuitgaven niet bij het huidige macro-economische beeld. Generieke overheidssteun kan de inflatie opdrijven en de natuurlijke marktdynamiek verstoren. Daar komt bij dat de kosten van langjarige steun voor de overheid aanzienlijk kunnen zijn, ervan uitgaande dat energieprijzen langere tijd hoog blijven. De situatie is nu anders dan tijdens de coronapandemie, toen de economie stevig kromp, de inflatie laag was en vaccins uitzicht boden op het einde van contactbeperkende maatregelen.

Steun moet tijdelijk en gericht zijn, heldere exitstrategie belangrijk

Er zullen echter ook ondernemingen zijn die nu kampen met liquiditeitsproblemen, terwijl ze in de kern gezond zijn of gezond kunnen worden. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat de financieringsruimte voor verduurzamingsinvesteringen krimpt door de opgelopen energiekosten en stijgende rente. Onnodige faillissementen of uitstel van rendabele investeringen zijn onwenselijk. Voor het mkb zijn al compensatiemaatregelen opgetuigd om dit beperken. Voor het energie-intensieve grootbedrijf kan eventueel worden gedacht aan (de uitbreiding van bestaande) garantie- en leningsprogramma's. Het voordeel van zulke programma's is dat private financiers kunnen worden betrokken die beter dan de overheid in staat zijn om de levensvatbaarheid van steunaanvragers te beoordelen. Daarnaast moet tijdig een heldere en geloofwaardige exitstrategie gecommuniceerd worden, zodat bedrijven kunnen anticiperen op een toekomst zonder compensatie. Dit geldt ook voor al aangekondigde steunmaatregelen zoals de TEK.

Europese coördinatie van beleidsmaatregelen wenselijk

Eén van de veel aangedragen argumenten voor steun aan energie-intensieve bedrijven is behoud van het Europese gelijke speelveld. Zo wordt er gewezen naar het prijsplafond op gas voor industrieel gebruik in Duitsland, wat naar schatting €25 mrd kost (ter achtergrond: de Duitse industrie is 7-8x zo groot als in Nederland). Als omringende landen steunmaatregelen treffen en Nederland niet volgt, kan dat leiden tot oneerlijke concurrentie. Dit is vooral relevant voor industriële bedrijven die internationaal opereren, niet zozeer voor een mkb'er die geen buitenlandse concurrentie ervaart.

Het is lastig vast te stellen in welke mate het gelijke speelveld momenteel wordt verstoord. Om een adequate vergelijking te maken met andere lidstaten, moet niet alleen naar steunbedragen worden gekeken. Zo verschillen de uitgangspunten van de industrie ook in termen van energieprijzen, (energie)belastingen en de beschikbaarheid van (duurzaamheids)subsidies.

Hoewel een ongelijk speelveld onwenselijk is, is het kopiëren van getroffen steunmaatregelen in buurlanden geen oplossing. Er is namelijk sprake van een coördinatieprobleem. Als veel lidstaten besluiten bedrijven te compenseren via maatregelen die de energiekosten drukken, zal dit bij een inelastisch aanbod van energie de groothandelsprijzen opstuwten omdat de vraag naar energie zal toenemen. Hiervan profiteren uiteindelijk buitenlandse energie-exporteurs. De oplossing kan daarom beter gezocht worden in Europese coördinatie, waarbij lidstaten afspraken maken om te voorkomen dat het gelijke speelveld wordt verstoord.

³ Dit blijkt onder andere uit de sterke groei van de reserves (chartaal geld en deposito's) bij niet-financiële vennootschappen sinds de coronacrisis (+40% in 2022K2 t.o.v. 2019K2), zoals gepubliceerd door het CBS als onderdeel van nationale rekeningen.